

ชุมชนต้นแบบด้านการควบคุมการดื่มแอลกอฮอล์ “ธนาคารเหล้า” หมู่บ้านดอนกอก ตำบลบ้านเข็ญ อำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย คุณีพงษ์ และคณะ

การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นับว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย โดยจะเห็นได้จากเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ใหญ่ตอนต้นมีพฤติกรรมดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มสูงขึ้น และกลุ่มผู้ดื่มมีแนวโน้มที่จะมีอายุน้อยลง และที่สำคัญคือ การดื่มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยเสี่ยงที่เป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาสุขภาพ เช่น โรคเรื้อรัง มะเร็ง และโรคตับ การบาดเจ็บ หรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศอีกด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการทางสังคมเพื่อลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชน

การศึกษาเรื่อง ชุมชนต้นแบบด้านการควบคุมการดื่มแอลกอฮอล์ “ธนาคารเหล้า” หมู่บ้านดอนกอก ตำบลบ้านเข็ญ อำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท ใช้รูปแบบการวิจัยถอดบทเรียนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน ทำการศึกษาในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโครงการ และทีมงาน จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 10 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านไร่สวนลาวจำนวน 5 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลบ้านเข็ญ จำนวน 5 คนและตัวแทนของสมาชิกของธนาคารเหล้า จำนวน 15 คน ประธานและคณะทำงานของสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) จังหวัดชัยนาท จำนวน 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 43 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแนวทางการสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกข้อมูลภาคสนาม ระหว่างเดือนตุลาคม 2562 – 31 กรกฎาคม 2563 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษา พบว่า

1. กระบวนการพัฒนาและจัดตั้ง “ธนาคารเหล้า” หมู่บ้านดอนกอก ตำบลบ้านเข็ญ อำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท ดำเนินการโดยผู้นำชุมชน เทศบาลตำบลบ้านเข็ญ ผู้ใหญ่บ้าน กำนันอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแกนนำชุมชน แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ **ขั้นตอนที่ 1** คัดเลือกเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านไร่สวนลาวเพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางด้านวิชาการ และประสานงานการดำเนินงานของธนาคารเหล้า **ขั้นตอนที่ 2** คัดเลือกพื้นที่หมู่บ้านดอนกอกเป็นสถานที่จัดตั้ง “ธนาคารเหล้า” เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีผู้นำชุมชน อสม.ที่มีความเข้มแข็ง มีทุนทางสังคมเพียงพอสำหรับใช้ในการพัฒนา และประชาชนมีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังจำนวนมาก **ขั้นตอนที่ 3** รวบรวมแกนนำที่สมัครใจและสนใจที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหการดื่มแอลกอฮอล์ทำหน้าที่เป็นคณะทำงานและร่วมกันวางแผนจัดตั้ง “ธนาคารเหล้า” และแก้ไขปัญหการดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนภายใต้แนวคิด “ร่วมด้วยช่วยกัน” **ขั้นตอนที่ 4** จำแนกกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่ม โดยใช้หลักการ “บัวสี่เหล่า” ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ไม่ดื่มสุราเลย (บัวพั้นน้ำ) กลุ่มที่ 2 ผู้ดื่มเฉพาะงานเลี้ยง/เทศกาลต่าง ๆ (บัวปริมน้ำ) กลุ่มที่ 3 เยาวชน (บัวใต้น้ำ) และกลุ่มที่ 4 ผู้ดื่มสุราเป็นประจำ (บัวจมน้ำ) และ**ขั้นตอนที่ 5** จัดตั้ง “ธนาคาร

เหล่า” หมู่บ้านดอนกอก พร้อมทั้งเปิดบริการรับฝากสุรา จำนวน 4 ประเภท ได้แก่ ฝากประจำ 3 เดือน ฝากประจำ 6 เดือน ฝากประจำ 1 ปี และฝากประจำตลอดชีวิต

2. ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานชุมชนต้นแบบด้านการควบคุมการดื่มแอลกอฮอล์ “ธนาคารเหล้า” พบว่า ผู้ที่ดื่มเหล้าทั้งหมดในหมู่บ้าน 215 คน สมัครเป็นสมาชิกและฝากเหล้าไว้ที่ “ธนาคารเหล้า” 142 คน (ร้อยละ 66.1) และสามารถเลิกดื่มเหล้าได้ตลอดชีวิต 105 คน (ร้อยละ 73.9) และมีผู้ที่ต้องการ ลด ละ เลิกดื่มเหล้าทยอยสมัครเป็นสมาชิก “ธนาคารเหล้า” อย่างต่อเนื่อง รวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรมคนเลิกเหล้าและเป็นแกนนำขับเคลื่อนรณรงค์ ลด ละ เลิก ดื่มเหล้า ในหมู่บ้าน เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชิดชูเกียรติบุคคลต้นแบบ มีทีมเยี่ยมเยียนให้กำลังใจสมาชิกของธนาคารเหล้าอย่างใกล้ชิด จนทำให้มีสมาชิกธนาคารเหล้าเพิ่มขึ้นเป็น 325 คน และสมาชิกที่เป็นผู้ป่วยโรคเรื้อรังสามารถเลิกดื่มเหล้าได้ทุกคน

3. กิจกรรม “ชุมชนเอื้ออาทร ปลอดภัยงานศพ” เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสำเร็จของการดำเนินงานของ “ธนาคารเหล้า” หมู่บ้านดอนกอก ที่มีแนวคิดสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือการจัดงานศพของสมาชิกในรูปแบบ “งานศพปลอดภัย” โดยมีประชาชนสมัครใจเข้าร่วมโครงการ 775 คน โดยจ่ายเงินสนับสนุนโครงการเดือนละ 1 บาท และช่วยเหลือด้านสิ่งของ ข้าวสาร อาหารแห้ง ของกินของใช้ช่วยงานศพ และเงินช่วยเหลือเจ้าภาพงานศพ ๆ ละ 1,000 บาท ปัจจุบันมีครอบครัวสมัครเข้าร่วมโครงการ 202 ครอบครัว (ร้อยละ 91.8) เป็นช่วยลดค่าใช้จ่ายภาระหนี้สิน เพิ่มความรักความสามัคคีในหมู่บ้าน รักษาประเพณีความเอื้ออาทร และได้ขยายไปดำเนินการในหมู่บ้านนาร่อง 1 แห่งและหมู่บ้านในเขตอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี อีก 1 หมู่บ้าน

4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนาพัฒนาชุมชนต้นแบบด้านการควบคุมการดื่มแอลกอฮอล์ “ธนาคารเหล้า” หมู่บ้านดอนกอก หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านเข็ญ อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

4.1 ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. และกรรมการหมู่บ้าน มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่อง การมีจิตสำนึกของผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน ที่มีความหวังใต่บุตรหลาน ต้องการที่จะธำรงวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามสืบต่อไป

4.2 การมีส่วนร่วม และความร่วมมือร่วมใจของชุมชนอย่างแท้จริง ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านไร่สวนลาว และเทศบาลตำบลบ้านเข็ญ

4.3 นวัตกรรมที่ใช้ในการดำเนินงาน เกิดจากการระดมความคิด ร่วมคิดจากคนในชุมชน และกำหนดเป็นแนวปฏิบัติและเงื่อนไข ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้สะดวก ง่าย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน

4.4 การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และสิ่งสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และการได้รับการกระตุ้นเตือนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบล

5. ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการขยายผลแนวคิดการควบคุมการตัดไม้แอลกอฮอล์โดยใช้รูปแบบ “ธนาคารเหล้า” ไปยังชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาการตัดไม้แอลกอฮอล์

5.1 หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล นำแนวคิด “ธนาคารเหล้า” ไปกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ระดับตำบลเพื่อขยายการดำเนินงาน “ธนาคารเหล้า” ไปยังพื้นที่อื่น ๆ

5.2 จัดทำแผนยกระดับให้ “ธนาคารเหล้า” หมู่บ้านดอนกอก หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านเขยีน อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท เป็นแหล่งศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การสร้างและพัฒนา “ธนาคารเหล้า” ไปยังพื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบปัญหาการตัดไม้แอลกอฮอล์ของประชาชน

5.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนรุ่นใหม่ที่ไม่ดื่มสุรา เป็นทายาทที่สามารถถ่ายทอดแนวคิดและประสบการณ์การพัฒนา “ธนาคารเหล้า” ให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการนำแนวคิดดังกล่าวไปดำเนินการในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ

5.4 คณะกรรมการพัฒนาระบบสุขภาพระดับอำเภอ (พขอ.) ควรนำแนวทางการดำเนินงานควบคุมการตัดไม้แอลกอฮอล์ในรูปแบบ “ธนาคารเหล้า” ของหมู่บ้านดอนกอก ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาการตัดไม้แอลกอฮอล์ในพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชนอื่น โดยใช้รูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ จัดทำเป็นแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลและระดับอำเภอเพื่อนำสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

5.5 คณะกรรมการควบคุมเครื่องตัดไม้แอลกอฮอล์จังหวัดชัยนาท ควรนำองค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ไปกำหนดเป็นมาตรการหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนไปเกี่ยวข้องกับเครื่องตัดไม้แอลกอฮอล์ รวมทั้งกำหนดเป็นนโยบายระดับจังหวัดในการลด ละ และเลิกการบริโภคเครื่องตัดไม้แอลกอฮอล์

5.6 สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นระบบให้สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) จังหวัดชัยนาท เพื่อนำไปขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาการตัดไม้แอลกอฮอล์ในพื้นที่ดังกล่าว และขยายผลการดำเนินงานลด ละ เลิกการตัดไม้เครื่องตัดไม้แอลกอฮอล์ ไปยังชุมชนอื่น โดยเฉพาะชุมชนที่เข้มแข็งทั้งผู้นำและประชาชน โดยการปรับกลยุทธ์การดำเนินงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน